

TARİHİ GEBEN KERVAN YOLUNUN BÖLGEYE ETKİLERİ VE BUGÜNE YANSIMALARI

Giriş:

Yol; insanlar arasında ilişkileri temin eden, insanların ve ihtiyaç maddelerinin bir yerden başka bir yere taşınmasına imkân veren arazi şerididir. Bu yollar üzerindeki her türlü insan ve mal nakline ise ulaşım denir. Tüm yollar doğal şartlara bağlı olup yeryüzü şekline göre güzergâh bulur. İnsanlar; tarih boyunca en kısa ve zahmetsiz yolar bulmak için tarih boyunca çalışmıştır. Yer şekillerinin durumuna göre insanlar, hayvanların geçebileceği yolları tercih etmişlerdir. Bugünkü teknik gelişmişlik olmadığı için insanlar doğanın şekline bağlı kalmışlardır.

Geben tarih itibariyle geçmişi Hititlere kadar ulaşırsa da bu döneme ait belge ve bilgi kısıtlıdır. Biz Geben tarihinin daha ziyade Romalılardan beri daha çok bilindiğini anlıyoruz. Romalılar dönemi kalıntılarına bölgede rastlanmıştır. Romalılardan sonra bölge Araplar, Türkler ve Ermeniler arasında el değiştirmiştir.

Geben(Keban) adı Ermenice olup “geçit yeri” anlamına gelir. Adının anlamı bu coğrafyanın uluslararası bir yol güzergâhında bulunması ile ilgilidir. Geben; Çukurova’yı İran’a bağlayan uluslararası ticaret yolu üzerindedir. Geben’i farklı kılan özellik buradan geçen tarihi kervan yoludur. Bu yol Geben’e bir canlılık ve gelişmişlik kazandırmıştır. Geben kervan yolu birçok iki noktayı birbirine bağlayan önemli bir güzergâhtır. Bu güzergahlara göre Göksun üzerinden Maraş’a gitmek isteyen insanlar Meryemçil belini aşıp Gebene ulaşırlar. Buradan hareketle Bunduk, Seğ belini aşıp Yenidemir üzerinden Maraş’a ulaşırlar. Bu yol ticaret amacından çok Ulak ve Posta yolu olarak kullanılmıştır¹ Aynı zamanda bu yol askeri seferler içinde kullanılmıştır. Aynı güzergahı takiben Bunduk önünden Kargaçayır Elma dağı üzerinden Körsülü çayı vadisi izlenerek Yenice Kaleye varılır oradan Maraş’a ulaşıldı. Bu söylediğimiz güzergah I. Haçlı seferi sırasında Göksun’a gelen haçlıların kullandığı yoldur. Aslında Göksun Maraş arasının bilindik yolu Tekir üzerindendir. Fakat Bu güzergahtaki yerleşimler Geben gibi o dönemde Ermeni kontrolünde olduğundan haçlılar onlardan destek almak için bilindik yolun tersini kullanmışlardır. Fakat bu yol sarp ve dağlık olmasından dolayı haçlılar büyük zayıat vererek Maraş’a ulaşmışlardır.

Yine Sivas, Gürün, Darende, ve Elbistan üzerinden Göksun’a gelen bir kervan Çukurova’ya inmek için Göksun, Geben, Andırın ve Kadirli yolunu kullanırdı. Bu yolun en önemli kısmı şüphesiz Gebendir. Çünkü; Göksun’dan yola çıkan bir kervan burada konaklar ve güvenlikte burada bulunan Geben kalesindeki askeri birliklerce sağlanırdı. Ayrıca Geben bir sınır olma özelliğine de sahipti zira Ermenilerin kontrolündeki son nokta idi. Bu bakımdan Geben kalesi

¹ TOROĞLU Emin, ALPARSLAN Yaşar, *Kahramanmaraş’ın Tarihi coğrafyasında yollar*, s. 56

bir Gümrük kapısı vazifesinde olup Kervanlardan yol vergisi alınırđı. Bu yola Osmanlılar 16. Yüzyıl tahrir defterlerinde Geben yolu (rah-ı geben) adı verilmiştir. Geben'in içinde olduğu bu uluslar arası kervan yolunun güzergahı Akdeniz kıyısı İskenderun ve Payas'tan başlar, Osmaniye, Kadirli, Andırın, Geben, Meryemçil beli, Değirmendere, Taşoluk, Göksun, Sarız, Zamantı, Sarımsaklı ve Sivastır. Orta çağda Sivas çok önemli bir ticaret üssü idi. Kuzeyden ve doğudan gelen ticaret kervanları ve mallar Sivas'ta toplanır ve buradan değişik bölgelere dağılırdı. Sivas aynı zamanda orta çağın önemli bir köle pazarı durumundaydı. Memlûk devletinin en ünlü hükümdarı Baybars Kıpçak ülkesinden Sivas'a gelmiş ve burada satılmıştı. Zira Kırım, Karadeniz Samsun- Trabzon limanından Anadolu'ya geçen kervanlar Sivas'a uğrardı.

Geben kervan yolu iklim şartları ve yer şekilleri nedeniyle senenin tamamında kullanılmazdı. Zira kar yağışı yolun kapanmasına yol açar havalar ısınana kadarda kullanılmazdı. "bu yolun kış şartları nedeniyle kapalı oluşu 1908 de Andırın Göksun kazasına bağlandığında Andırın halkının kaza merkezine ulaşmasında bir engel teşkil ettiğinden idari önemide büyük bir yoldur. Andırın eşrafı bu yolun zorluğunu belirten bir dilekçeyi başknte gönderip Andırının yeniden kaza olmasını istemişlerdi".² Anadolu'nun içlerinden Akdeniz limanlarına gitmek isteyen bir kervanın gidebileceği en kısa yollardan biri Geben yoluydu. Bu durum her ne kadar kervan devri kapansa da nakliye gibi taşıma vb. alanlarda bugün içinde geçerlidir.

² YURTSEVER Cezmi, *Andırın Tarihi*, s. 156

Yöntem: Bu çalışma hazırlanırken Geben kervan yolu ile ilgili bilgi veren kaynaklara ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu kaynaklar titiz bir şekilde incelenerek çevre bölgelerinde tarihiyle ilgili yazılı kaynaklara başvurulmuştur. Bölgeyle ilgili toplu bir bilgi olmamakla birlikte yerel tarihçilerin eserleri ve üniversite tez çalışmaları göz önüne alınmıştır. Tüm kaynak tarama işlemleri tamamlanıp Geben kervan yoluyla ilgili toplu bir bilgi oluşturulmaya çalışılmıştır.

Bulgular:

Geben kervan yolu ile ilgili bulgular daha ziyade dağınık olup çevre yolların tarihinden bağımsız değildir. İlk çağları hakkında yazılı bir bulgu olmasa da Orta çağ Bizans, Ermeni, Selçuklu ve Beylikler döneminde Geben kervan yolundan özellikle bu yol üzerinde bulunan Geben kalesinden bahsedilmektedir. Emin TOROĞLU Ve Yaşar ALPARSLAN hocaların yazdığı Kahramanmaraş'ın tarihi coğrafyasında Yollar eseri Geben kervan yolunu anlatan güzel örnektir. Osmanlı dönemi Tahrir ve Muhasebat defterlerinden Geben kervanyolu ile ilgili belgelere ulaşılabilmektedir. Geben kervan yolu ile ilgili bilgilere bölgeye gelen seyyahların eserlerinde de ulaşılabilmektedir

Sonuç ve Tartışma: Geben tarihi kervan yoluna ışık tutabilecek kaynaklar incelenmeye çalışıldı. Bu kaynaklar ışığında dağınık bilgiler toplanıp bir metin ortaya çıktı. Ortaçağ da parlak bir dönem yaşayan Geben bu duruma içinden geçen ticaret- kervan yolu sayesinde

*** Haritalar ve görseller Maraşın Tarihi Coğrafyasında Yollar kitabından alınmıştır.**

ulaşmıştır. Fakat bugün olsun Cumhuriyet döneminde olsun hem kervan yolu hem de Geben eski parlaklığını yitirmiştir. Biz burada su sonuca varmalıyız ki Geben kervan yolu sadece Geben'e değil çevresindeki birçok yerleşim merkezine doğrudan veya dolaylı katkısı olmaktadır. Bun yolun tarihi büyüklüğünün ortaya çıkarılması bugünün çalışmalarına da katkılar sunacaktır.

Öneriler: Geçmiş'i çok eskilere dayanan ve işlek bir yol olan tarihi Geben kervan yolu bugün aynı parlak duruma sahip değildir. Bölge halkının da bu yola modern transit yol öneminin verilmesi ve Yukarda da belirttiğimiz üzere kış şartlarının yolun işlekliliğini etkilemesi bölgenin gelişimine mani olmaktadır. Bu sorun bugün için ancak tünel ile aşılr. Zira bölge halkının en büyük beklentisi budur. Maliyet dolayısıyla bu tünel meselesi bugün için imkansız gibi gözüküyor. beklentisi yıllardır sürmektedir. Zira bu yolun başta Geben olmak üzere çevre köy ve yerleşkelere katkısı tartışma götürmeyecek kadar açıktır

KAYNAKÇA

ATEŞ, Hikmet, Andırın Tarihi, , Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Tarih bölümü, "basılmamış lisans tezi", 2009

TOROĞLU Emin, ALPARSLAN Yaşar, Kahramanmaraş'ın Tarihi coğrafyasında yollar, Dulkadiroğlu belediyesi basımı, 2016

YURTSEVER,Cezmi, Andırın Tarihi, Ekrem matbası, Adana,2008